Trendstudie Borne

Trends en ontwikkelingen in en om Borne 2010-2030

Voorwoord

www.mijnborne2030.nl daagt Bornenaren uit om mee te praten!

Een nieuwe toekomstvisie, opgesteld door de gemeenschap: dat is MijnBorne2030. Twintig organisaties werken in de regiegroep samen om richting te geven aan het Borne van de toekomst.

Als voorbereiding op de nieuwe toekomstvisie heeft de regiegroep opdracht gegeven tot een trendstudie Borne 2010-2030. Gemeentelijke beleidsmedewerkers en experts van verschillende organisaties hebben onder leiding van het Bornse adviesbureau SVWO/Arcon de huidige situatie en trends voor de toekomst in kaart gebracht. Aan de hand hiervan gaat de regiegroep aan de slag met het opstellen van toekomstscenario's.

Ook individuele Bornenaren worden van harte uitgenodigd om mee te praten, bijvoorbeeld door te twitteren, je mening geven op de BorneBox of te stemmen op stellingen.

Namens de regiegroep wens ik u veel leesplezier toe!

Rob Welten,
Voorzitter regiegroep Mijn Borne 2030

Inhoud

Inleiding: trends bouwstenen voor visie 4
Wie wonen in Borne? 5
Bornse samenleving anno 2010 5
Sociaal-maatschappelijke trends 2010-2030 7
Wat doen inwoners van Borne? 10
Inspanning en ontspanning anno 2010 10
Economische trends 2010-2030 11
Hoe woont en beweegt men in Borne? 14
Huisvesting en mobiliteit anno 2010 14
Ruimtelijke ontwikkelingen 2010-2030 15
Hoe duurzaam is Borne? 17
Duurzaamheidstrends 2010-2030 17
Hoe ziet de Bornse overheid eruit? 20
Bornse overheid anno 2010 20
Bestuurlijke trends 2010-2030 20
Conclusies en aanbevelingen 23
Colofon 26

Inleiding: trends bouwstenen voor visie

In 2001 heeft de gemeente Borne een toekomstvisie opgesteld. De wensen daaruit zijn voor een deel gerealiseerd (Kulturhus, Groene Poort, bureau Vrijwilligerswerk). Daarnaast is de wereld veranderd. Dit zijn redenen voor de gemeente Borne om de visie te herijken. De nieuwe visie moet een visie zijn van, voor en door de gemeenschap. Bij het opstellen ervan is de gemeente een partner, net als 20 andere maatschappelijke organisaties. Zij vormen samen de regiegroep.

Ter voorbereiding op de herijking van de toekomstvisie onderneemt de regiegroep drie stappen: 1. verkennen, 2. richting bepalen en 3. vaststellen. In de verkenning worden trends en ontwikkelingen geschetst. In de volgende stap worden de gewenste identiteit en de ambities vertaald in scenario's. Op basis hiervan wordt in de laatste stap een voorkeursscenario bepaald. Tenslotte wordt het voorkeursscenario uitgewerkt tot de nieuwe toekomstvisie en vastgesteld.

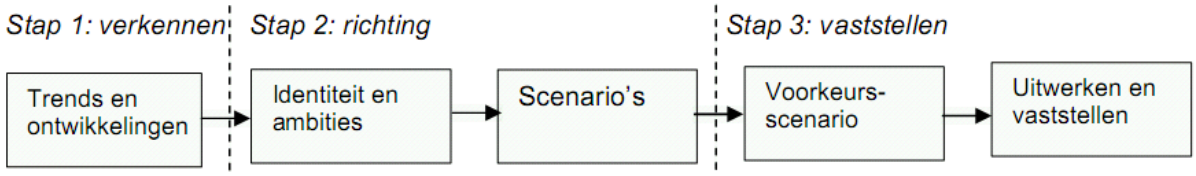

Voor u ligt de trendstudie van Borne voor de ontwikkelingen tussen 2010 en 2030. In een trendstudie bekijken deskundigen gegevens (cijfers) over de afgelopen jaren. Vervolgens berekenen zij de prognoses voor 2030. Het gaat dan bijvoorbeeld om het aantal inwoners of het aantal woningen. Sommige prognoses zijn lastig te beïnvloeden via beleid, bijvoorbeeld de bevolkingsgroei. Deze niet te beïnvloeden gegevens zijn randvoorwaarden voor het opstellen van de toekomstscenario's. Andere prognoses zijn wel te beïnvloeden, bijvoorbeeld het aantal woningen. Deze gegevens kunnen aanleiding geven tot het benoemen van verschillende keuzes. Deze keuzes kunnen leiden tot verschillende scenario's. Het scenario dat de inwoners van Borne het meest aanspreekt, wordt de herijkte toekomstvisie. Op die manier levert een trendstudie bouwstenen voor de scenario's en toekomstvisie. Hiermee wordt de visie realistischer.

Hoe is de trendstudie aangepakt? Er zijn 5 thema's benoemd door de regiegroep, waarover de trendstudie zou moeten gaan:
1) sociaal-maatschappelijk (wie wonen in Borne?)
2) ruimtelijk (hoe woont en beweegt men in Borne?)
3) economisch (wat doen inwoners van Borne?)
4) bestuurlijk (hoe ziet de Bornse overheid eruit?)
5) duurzaamheid (hoe duurzaam is Borne?)

Verschillende deskundigen hebben gegevens aangeleverd voor de verschillende thema's. De gegevens over sociaal-maatschappelijk en bestuurlijk zijn verzameld door medewerkers van SVWO/Arcon. De gegevens over ruimtelijk, economisch en duurzaamheid zijn verzameld door beleidsmedewerkers van de gemeente Borne. De verzamelde gegevens zijn tijdens expertsessies voorgelegd aan deskundigen in en buiten Borne[1]. De deskundigen hebben de gegevens bekeken, eventueel geadviseerd om meer gegevens te verzamelen en de gegevens geanalyseerd in trends. Naar aanleiding van de expertsessies zijn de gegevens over en de analyse van het betreffende thema aangepast.

[1] In de colofon vindt u welke deskundigen een bijdrage hebben geleverd aan de expertsessies, dd 25-8-2010.

Wie wonen in Borne?[2]

Maaike Moulijn en Sybren Bouwsma (SVWO/Arcon)

Bornse samenleving anno 2010

Borne heeft ruim 21.000 inwoners. In figuur 1 is te zien hoe de bevolking naar leeftijd en geslacht verdeeld is. Het meest opvallende is dat Borne een relatief groot 'gat' heeft in de leeftijd tussen 20 en 35 jaar. Jongeren vertrekken rond hun 20e jaar, als ze gaan studeren of aan hun carrière beginnen. Vooral gezinnen met kinderen trekken naar Borne. Dit verklaart de grote groep in de bevolking tussen 40 tot 49 jaar en tussen 5 en 20 jaar. De Bornse bevolkingspiramide komt overeen met die van heel Twente, behalve dat Borne relatief meer 'tieners' heeft dan de rest van Twente.

Figuur 1 Bevolkingspiramide Borne 2010

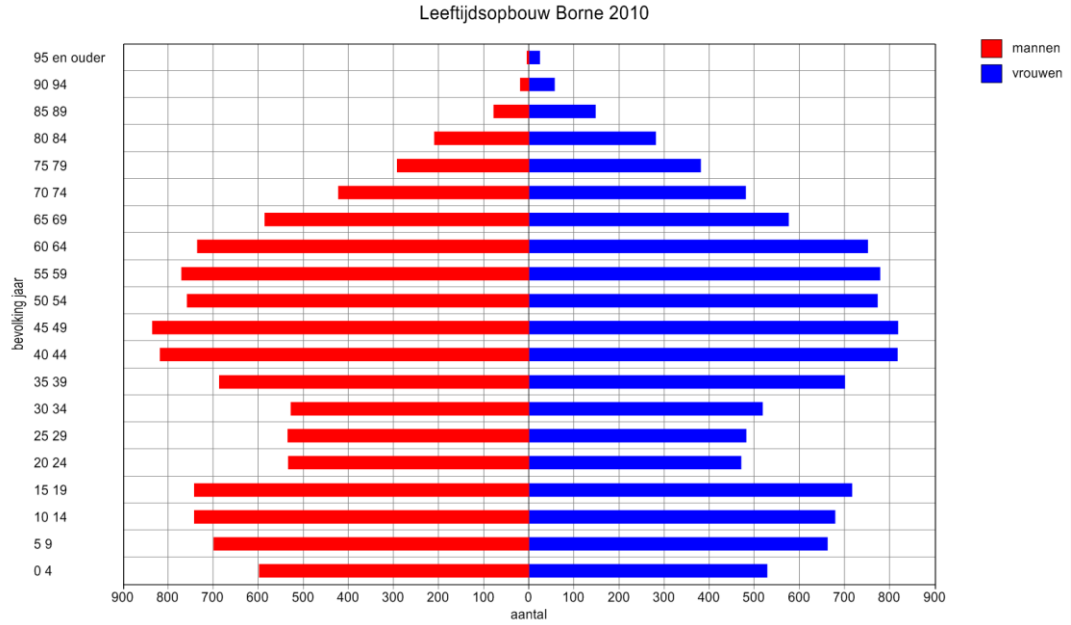

Bron: CBS

In Borne bestaat ongeveer een kwart van de huishoudens (27,1 %) uit eenpersoonshuishoudens[3], bijna 40 % uit huishoudens met kinderen en voor 34,5 % uit huishoudens zonder kinderen. Borne heeft daarmee een kleiner aandeel eenpersoonshuishoudens dan de steden in de regio. Het aandeel gezinnen met kinderen ligt ongeveer op het Twentse gemiddelde en het aandeel huishoudens zonder kinderen ligt iets onder het gemiddelde. De huishoudens zijn niet gelijkmatig over Borne verdeeld, het aantal eenpersoonshuishoudens en huishoudens zonder kinderen is in het centrum van Borne relatief hoger dan in Hertme en de Stroom-Esch/Bornse Maten.

De bevolking van Borne bestaat voor bijna 90 % uit mensen met een autochtone achtergrond. Ongeveer 6% van de bevolking heeft een westers allochtone achtergrond (vooral uit Duitsland) en bijna 5 % heeft een niet-westerse allochtone achtergrond. Dit is iets lager dan gemiddeld in Twente.

Het gemiddeld besteedbaar inkomen lag in 2007 op €20.000 per huishouden, het hoogste inkomen in Twente. De arbeidsparticipatie van mannen (80,7) ligt in Borne iets hoger dan het Twentse gemiddelde (79,3), maar die van vrouwen (54,4) ligt iets lager (59,5).[4]

[2] In het deelrapport cijfers en trends Borne 2010-2030 over de sociaal-maatschappelijke en bestuurlijke ontwikkelingen vindt u de cijfermatige onderbouwing van de gegevens in deze rapportage.

[3] Bron: CBS, Statline, Samenstelling huishoudens

[4] Bron: CBS, Statline, Arbeidsparticipatie 2007/2009.

Vrijwilligerswerk en mantelzorg

In figuur 2 is te zien dat meer dan een kwart van de bevolking (28,3%) vrijwilligerswerk doet in Borne. Daarmee zit Borne in de 'middenmoot' van Twente, maar boven het Nederlandse gemiddelde. Uit de GGD Ouderenmonitor (2005) en GGD Volwassenmonitor (2008) blijkt dat het doen van vrijwilligerswerk sterk afhankelijk is van de leeftijd. Tot 65 jaar doet gemiddeld 37 % van de Bornse bevolking aan vrijwilligerswerk, waarbij vrouwen iets meer vrijwilligerswerk doen dan mannen. Vanaf 65 jaar, en vooral vanaf 75 jaar neemt het vrijwilligerswerk snel af. Van de 75+-ers doet nog 9 % aan vrijwilligerswerk. Onder de ouderen (65 +) doen mannen iets meer vrijwilligerswerk dan vrouwen.

Figuur 2 Percentage vrijwilligers Twente[5]

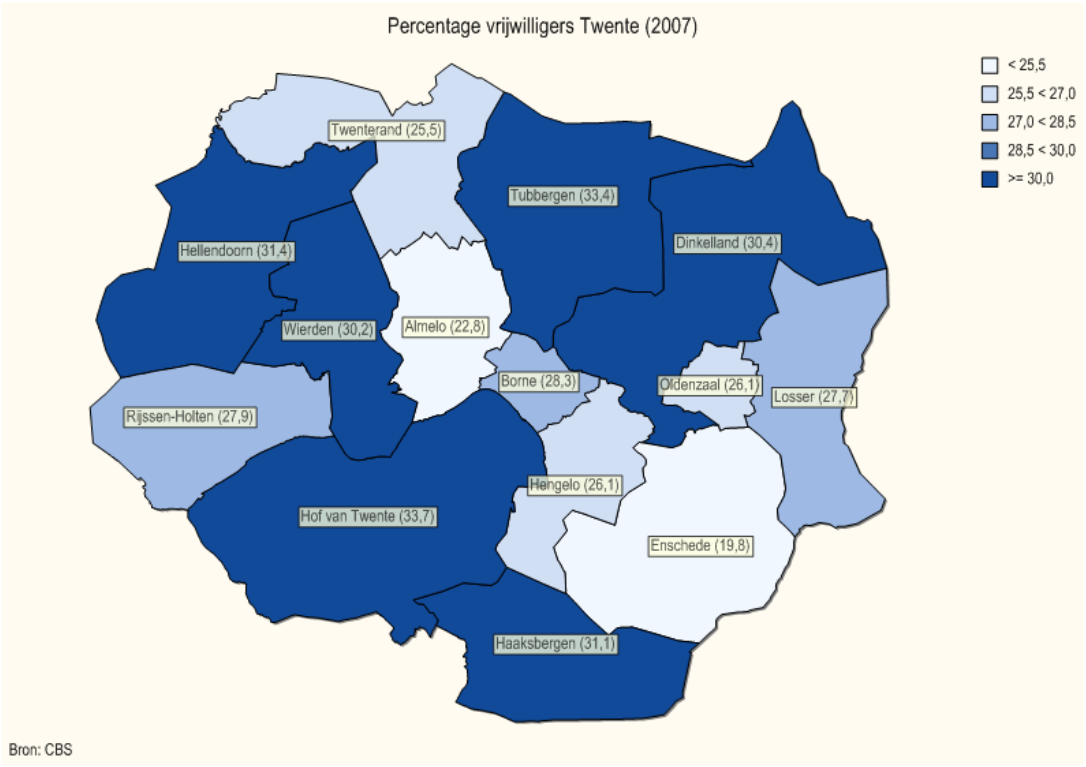

In de SCP-rapportage Mantelzorg uit de doeken (2010) wordt ervan uitgegaan dat 20% van de bevolking van 18 jaar en ouder mantelzorger is[6]. Daarbij is er een verdeling gemaakt naar leeftijdscategorieën, naar mantelzorgers die langdurig en intensief voor iemand zorgen (meer dan drie maanden en meer dan acht uur per week, 42 % oftewel 1387 inwoners van Borne) en zwaarbelaste mantelzorgers (17 % van het aantal mantelzorgers, oftewel 553 inwoners). Op basis hiervan is het verwacht aantal mantelzorgers in Borne te berekenen, zie tabel 1.

Tabel 1 Aantal mantelzorgers Borne Bron: SCP, bewerking SVWO/Arcon

Mantelzorgers tussen 18 en 34 jaar	462
Mantelzorgers tussen 35 en 44 jaar	562
Mantelzorgers tussen 45 en 54 jaar	826
Mantelzorgers tussen 55 en 64 jaar	793
Mantelzorgers tussen 65 en 74 jaar	462
Mantelzorgers 75 jaar en ouder	198
Totaal aantal mantelzorgers	3303

[5] De gegevens zijn gebaseerd op de vraagstelling binnen de Enquête Beroepsbevolking (periode 2001-2007) van CBS

[6] Volgens de definitie zorgt een mantelzorger meer dan 8 uur per week en/of gedurende meer dan drie maanden voor een naaste.

Verenigingsleven
Er worden in de gemeentegids een 40-tal verenigingen genoemd, uiteenlopend van hardlopen, tot bridge, schaken, zelfverdediging, badminton, duiken en hengelsport.

Er zijn in Borne 28 verenigingen en organisaties die zich met kunst en cultuur bezighouden. Daaronder horen bijvoorbeeld dansscholen, (openlucht)theater, zang- en toneelverenigingen en zelfstandige kunstenaars[7]. Uit gegevens van het CBS blijkt dat Borne minder dan gemiddeld (per inwoner) aan kunst en cultuur uitgeeft. In Borne was dit in 2009 ong. 48 Euro[8], terwijl het Twents gemiddelde op 69 Euro[9] ligt.

In de gemeentegids van Borne worden verschillende sportaccommodaties genoemd. Dit zijn: gymnastiekzalen Oude Almeloseweg en Welemanstraat (ook één in aanbouw: Wensinkhof), sporthalcomplex, sportpark en zwembad 't Wooldrik, sportpark SV Zenderen Vooruit, sportzaal De Hooiberg en tennis- en squashcentrum Borne.

Onderwijs
Er zijn 12 basisscholen in Borne: 7 katholiek (waarvan één met twee vestigingen), 1 Oecumenisch, 1 Protestants-Christelijk en 3 openbaar. In het schooljaar 2009/2010 telt Borne in totaal 2156 basisschoolleerlingen (bron: CBS), gemiddeld zijn dat ongeveer 180 leerlingen per school. Voor het aantal leerlingen heeft Borne relatief veel scholen, een aantal scholen zit rond de opheffingsnorm. Dit was één van de onderwerpen die in het onderwijsdebat in Borne (mei 2010) aan de orde is geweest.

Sociaal-maatschappelijke trends 2010-2030

De experts hebben een aantal sociaal-maatschappelijke trends benoemd, dit zijn:

- Vergrijzing
- Stijging 1-persoonshuishoudens
- Verkleuring
- Stijging arbeidsparticipatie
- Revitalisering van zingeving en religie/Onderwijs

<u>Vergrijzing</u>
In de komende jaren zal het aantal inwoners in Borne volgens de prognoses van het CBS[10] licht stijgen, van ruim 21.000 inwoners nu naar bijna 22.500 inwoners in 2030. Er wordt een fikse stijging van het aandeel ouderen verwacht. Zo zal het percentage 65-plussers stijgen van 17 % in 2010 naar 26% in 2030, en neemt het percentage jongeren (0-19 jaar) af van 25% nu naar 22% in 2030. De huidige 'piek' van 40'ers zal in 2030 verschoven zijn naar de groep tussen de 60 en 70 jaar. Daarbij wordt de bevolking steeds ouder. Met gelijkblijvende of lagere geboortecijfers zorgt dit voor vergrijzing. Door de vergrijzing neemt ook het aantal ouderen met een zorgbehoefte toe,

[7] Bron: website van Kunst en Cultuur Overijssel.
[8] De 48 Euro van Borne bestaan uit 19 Euro/inwoner aan de bibliotheek, 10 Euro/inwoner aan vormings en ontwikkelingswerk, 7 aan kunst en cultuur en 12 aan oudheidkamer en musea.
[9] Bestaande uit 24 Euro/inwoner aan de bibliotheek, 18 Euro/inwoner aan vormings en ontwikkelingswerk, 16 Euro aan kunst en 11 Euro/inwoner aan oudheidkamer en musea.
[10] Alle prognosegegevens zijn afkomstig uit de bevolkingsprognose CBS 2009-2050 (bron: statline.cbs.nl), deze gegevens zijn op de volgende manier tot stand gekomen: op basis van analyses van de demografische ontwikkelingen worden veronderstellingen opgesteld over de toekomstige trends rond geboorte, sterfte, migratie en overgangen tussen huishoudensposities (echtscheidingen, uit huis gaan, etc.). De gevolgen van de veronderstellingen worden doorgerekend in een prognosemodel (met een betrouwbaarheidsinterval van 95 tot 67 %). Daarnaast houdt het model rekening met ontwikkelingen die een grote invloed kunnen hebben op de samenstelling van de bevolking, zoals een nieuwbouwwijk. Het CBS geeft aan dat: "Voor Borne is verondersteld dat ongeveer de helft van de plannen daadwerkelijke gerealiseerd zal worden, in lijn met de verwachtingen van de provincie". Een hogere of lagere realisering van de plannen kan tot andere uitkomsten leiden.

bijvoorbeeld door dementie. Er is echter ook toestroom van (jonge) gezinnen, omdat er in Borne plannen zijn voor een aantal grote nieuwbouwwijken (deels al uitgevoerd). Dit kan leiden tot een evenwichtiger leeftijdsverdeling dan in omliggende gemeenten.

Figuur 3 Bevolkingspiramide Borne 2030

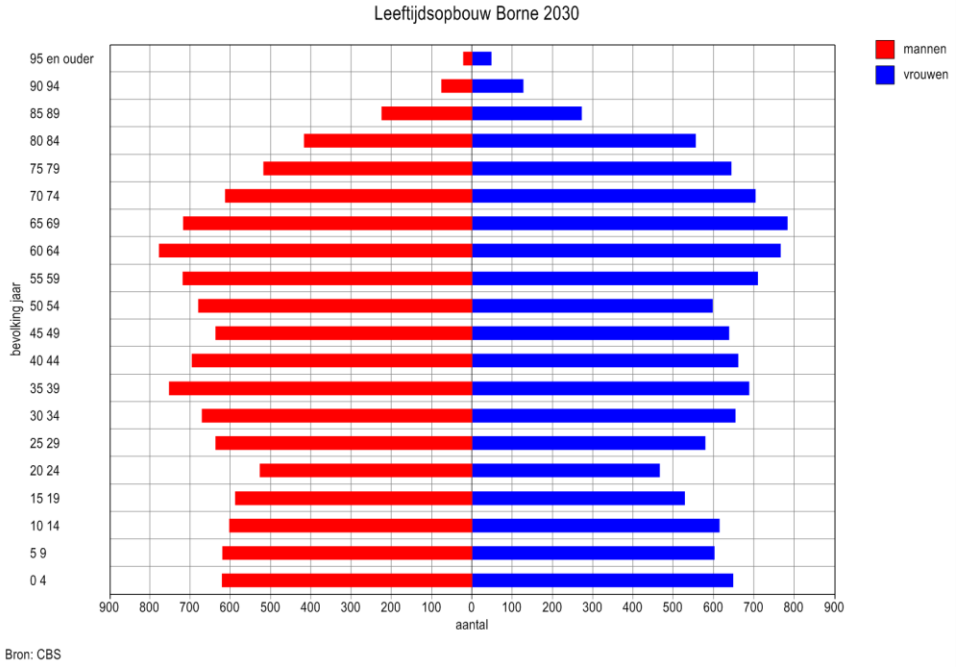

Stijging eenpersoonshuishoudens

Uit de CBS-prognose blijkt ook dat het aantal huishoudens in Borne tussen 2010 en 2030 stijgt van ongeveer 8.600 huishoudens naar ruim 10.000 huishoudens. Het aantal huishoudens neemt in de loop van de tijd toe, zowel voor eenoudergezinnen, echtparen als eenpersoonshuishoudens. De grootste stijging in de prognose is echter te verwachten in het aantal eenpersoonshuishoudens (van ca. 2.400 huishoudens in 2010 naar ca. 3.200 in 2030).

Verkleuring

In Borne neemt het percentage niet-westerse allochtonen neemt toe van ongeveer 5 % anno 2010 naar ruim 11% in 2030. Met name in de leeftijdsgroep tussen 20 en 65 jaar is er een sterke toename te zien. De westerse allochtone bevolking blijft in omvang ongeveer gelijk en vergrijst . In 2030 heeft Borne volgens de prognose in totaal ong. 18 % allochtonen.

Stijging (arbeids)participatie

Door de vergrijzing zal het beroep op de potentiële beroepsbevolking stijgen. De experts verwachten dat de arbeidsparticipatie van vrouwen verder zal toenemen. Dit vraagt echter wel om voorzieningen die dit mogelijk maken, zoals flexibele kinderopvang.

Daarnaast is de verwachting dat ongeveer een kwart van de bevolking vrijwilligerswerk blijft doen (gebaseerd op de SCP-rapportage ‘Toekomstverkenning vrijwillige inzet in 2015’ uit 2007). Uit deze rapportage blijkt dat ontkerkelijking negatieve gevolgen heeft voor de geneigdheid om vrijwilligerswerk te doen, terwijl de stijging van het opleidingspeil hier weer een positieve invloed op heeft. Naast nieuwe vormen van vrijwilligerswerk worden meer verplichtende vormen van maatschappelijke inzet (maatschappelijke stage) belangrijker.

Waarschijnlijk neemt het aantal mantelzorgers in Borne de komende jaren toe, met name onder ouderen. Naar verwachting blijven er minder vrouwen ‘alleen’ achter waardoor er relatief meer

mantelzorg binnen het huishouden geboden zal worden. De ontwikkeling van het aantal mantelzorgers in Borne hangt naast demografische factoren o.a. af van de arbeidsparticipatie, gezondheidssituatie (aantal aandoeningen), opleidingsniveau en reisafstand tot familieleden. Tot op zekere hoogte zijn deze factoren door beleid te beïnvloeden, bijvoorbeeld door financiële maatregelen om werken (of mantelzorgen) aan te moedigen, of door het mogelijk te maken dat ouderen die zorgbehoevend worden makkelijker thuis te laten wonen.

Revitalisering van zingeving en religie/Onderwijs

Hoewel er sprake is van ontkerkelijking, blijkt tegelijkertijd een trend te zijn waarbij er weer meer aandacht komt voor zingeving en religie. Dit zal tot gevolg kunnen hebben dat de vraag naar verschillende onderwijsinstellingen zal toenemen. In de meeste delen van Borne zal het aantal potentiële basisschoolleerlingen echter dalen omdat het geboortecijfer daalt. Als deze trend zich doorzet en de gemeente de keuzevrijheid voor ouders wil stimuleren, dan moeten er inventieve oplossingen worden gevonden, zoals verschillende scholen in één gebouw en de bouw van multifunctionele gebouwen, die gebruikt kunnen worden door verschillende organisaties.

Tabel 2 Sterkte en zwakteanalyse sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen in Borne

Sterk	**Zwak**
Hoog opleidingsniveau beroepsbevolking en hoog besteedbaar inkomen	Lage arbeidsparticipatie vrouwen, afnemende beroepsbevolking
Divers recreatief en cultureel aanbod, bloeiend verenigingsleven	
Meer dan een kwart van de bevolking verricht vrijwilligerswerk	Weinig vrijwilligerswerk door ouderen
Kansen	**Bedreigingen**
Minder ontgroening dan omliggende steden	Veel scholen, mogelijke problemen rond opheffingsnorm en financiën
Aantrekkingskracht jonge gezinnen	Generatieconflicten jong en oud
Aantrekkelijke woonomgeving	Kritische bevolking met grote mobiliteit (verhuizen of voorzieningen in Hengelo of Almelo gebruiken)

Bronvermeldingen

Centraal Bureau voor de Statistiek (2010), *Beroepsbevolking; gemeenten, Arbeidsparticipatie 2007/2009,* bezocht via statline.cbs.nl

Centraal bureau voor de statistiek: Statline, statline.cbs.nl

Haitsma, O. en Visser, J (2006), *Gezond ouder worden in Twente, Ouderenmonitor 2005,* Enschede: GGD Regio Twente

Haitsma, o. en Visser, J. (2009), *Hoe gezond bent u? GGD Volwassenmonitor 2008*, Enschede: GGD Regio Twente

Oudijk, D. e.a. (2010) *Mantelzorg uit de doeken,* Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau

Schmeets, H. (CBS), Vrijwilligers, *Aandeel personen dat zich inzet als vrijwilliger per gemeente, 2007,* hoofdstuk 4.2 in: Ter Steege, D. en Van de Waart, F. (2009), *Leven in NL, Feiten en ontwikkelingen in lokaal Nederland,* Den Haag: SDU Uitgevers

Gemeente Borne (2009), *Gemeentegids Borne 2009/2010,* Borne

Dekker, P. e.a. (2007), *Toekomstverkenning vrijwillige inzet in 2015,* Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau

Kunst en cultuur Overijssel (2010), *Geografische kaart: Borne*, Zwolle bezocht via: http://cultuurenschool-overijssel.appsoftware.eu/index.php?id=464

Wat doen inwoners van Borne?

Jos Hoenderboom (gemeente Borne)

Inspanning en ontspanning anno 2010[11]

Borne heeft een goede ruimtelijke positie: een landelijke gemeente, centraal gelegen in het stedelijk weefsel van Netwerkstad Twente, omsloten door snelwegen en goede spoorverbindingen. Deze ligging maakt Borne een aantrekkelijke woongemeente. De gemeente heeft hierdoor een dominante woonfunctie, maar kent tevens een dynamisch bedrijfsleven met een sterke positie voor het MKB. De omvang van het bedrijfsleven is relatief kleinschalig. Dat past ook bij het groene, rustieke karakter van de gemeente. Consumentgerichte bedrijvigheid, als detailhandel en horeca, zijn de belangrijkste werkgevers. Daarnaast zijn de bouwnijverheid en logistiek relatief sterk vertegenwoordigd in de gemeente. In tegenstelling tot de buurgemeenten, is industrie minder van belang. De Bornse economie heeft zich de afgelopen periode sterk ontwikkeld met een forse banengroei tot gevolg, met name in de detailhandel en zorg en welzijn. Echter, nog steeds trekt een groot aantal hoogopgeleide jongeren trekken weg uit Twente omdat er in de Randstad meer interessante en uitdagende bedrijven te vinden zijn.

Starters

Momenteel blijft het aandeel startende bedrijven achter in Borne vergeleken met Enschede en Hengelo en vergeleken met het aantal bestaande bedrijven in Borne. De hoogopgeleide beroepsbevolking biedt echter perspectieven voor de groei van kleinschalige zakelijke dienstverlening. Daarnaast zorgt de vergrijzende bevolking voor een verandering van behoeften. In combinatie met de relatieve welvarende bevolking biedt dit kansen voor aanvullende particuliere zorgvoorzieningen.

Landbouw

De landbouwsector is in Borne nog duidelijk aanwezig, met name de veeteelt. Grasland en grazende koeien bepalen nog het beeld van het landschap en dit is ook voor recreatie en toerisme een belangrijk aspect van de gemeente. De omvang van natuurgebied mag dan wel beperkt zijn in Borne, maar door de landbouw en de ruim opgezette groene woonomgeving heeft de gemeente toch een dorps en groen karakter. Bovendien is de gemeente strategisch gelegen nabij het nationaal landschap Noordoost Twente en de stedelijke voorzieningen in Netwerkstad Twente. Het toeristisch-recreatief aanbod in de gemeente is echter nog relatief beperkt en dus blijven ook de bestedingen van toeristen en recreanten achter bij het gemiddelde. Hier liggen nog economische kansen. Mogelijk kan het horeca- en logiesaanbod worden uitgebreid en het bestaande aanbod worden verbeterd. Ook het diverse aanbod van recreatieve en culturele voorzieningen kan een positieve bijdrage hieraan leveren.

Winkelaanbod

Ondanks de geringe omvang van de gemeente, heeft Borne wel een ruim en volledig detailhandels-aanbod in vergelijking met referentiegemeenten. Dit is opvallend gezien de ligging van Borne tegen Hengelo aan en nabij Almelo en Enschede. De binding aan Borne voor de dagelijkse en niet-dagelijkse goederen is groot en de winkel-voorzieningen worden door inwoners en regiobezoekers goed beoordeeld. Belangrijke factoren voor de beoordeling zijn – naast het winkelaanbod – de nabijheid van het centrum, de bereikbaarheid en parkeermogelijkheden voor auto én fiets en de veiligheid rond de winkels (zie Koopstromen-onderzoek I&O research, 2010). Opvallend is de relatief sterke aanwezigheid van winkels in het segment mode & luxe. Koopstroomcijfers geven aan dat er op basis van de gerealiseerde omzetten per m² geen verdere uitbreiding te verwachten is van winkels in het

[11] De beschrijving van de huidige situatie is gebaseerd op de “Economische foto van Borne”, geschreven door DHV in opdracht van de gemeente Borne, 27-1-2010.

segment niet-dagelijkse boodschappen. Dit in tegenstelling tot winkels in het segment dagelijkse boodschappen. In het laatst genoemde segment ligt de gemiddelde omzet per m² hoger dan de norm.

Economische trends 2010-2030

Hiervoor is aangegeven hoe Borne er anno 2010 economisch voorstaat. Dit beeld is niet ongunstig. De afgelopen jaren heeft Borne zich goed doorontwikkeld. En er is in de periode 2005-2009 – met name in de detailhandel, zorg en welzijn – een relatief sterke groei geweest in het aantal arbeidsplaatsen. De vraag is nu aan de orde hoe de verdere groei ontwikkeling zal zijn op de langere termijn. Die ontwikkeling is – ook voor Borne – afhankelijk van vele externe factoren c.q. economische trends. Door het Trendbureau Overijssel is een doorkijk gemaakt naar 2030-2040. In die verkenning zijn naast de huidige economische crisis de volgende 6 trends benoemd:

1. Globalisering
2. Opkomst BRIC landen (Brazilië, Rusland, India en China)
3. De positie van (en de oriëntatie van overig Nederland op) de Randstad
4. De demografische ontwikkelingen
5. De groeiende grondstoffenschaarste
6. Het nieuwe werken

Tijdens de expertsessie zijn daarnaast de volgende trends benoemd:

7. Ontwikkeling Duitse Roergebied en de oriëntatie op Duitsland
8. Opleving van oude ambachten, streekproducten en kleinschalige productie en dienstverlening op maat

De trends die voor een deel ook binnen de Bornse samenleving en economie al een aantal jaren merkbaar zijn (met name 4 en 6) zijn vanuit Borne niet te beïnvloeden . De vraag is hoe Borne maximaal op deze trends kan inspelen. Daarvoor is van belang die factoren te benoemen en te versterken, die in alle trends en scenario's garant staan voor een optimale benutting van de economische kansen. Dat zijn in elk geval het op peil houden van een hoog opleidings- en kennisniveau (nodig voor voortdurende noodzaak tot innovatie en aanpassing aan de veranderende (markt)omstandigheden), voldoende fysieke ruimte voor economische ontwikkeling, een optimale/multimodale bereikbaarheid (fysieke en digitale infrastructuur), een optimale, schone en veilige woonomgeving met een goed/bijpassend voorzieningenniveau.

<u>Het nieuwe werken en wonen</u>

Borne staat er – kijkend naar de huidige situatie met een relatief welvarende, hoog opgeleide bevolking met een hoger gemiddeld inkomen en goed gehuisvest – ook qua toekomstkansen niet slecht voor. Het nieuwe werken, een trend die al een aantal jaren zichtbaar is en die zich onder invloed van de verdergaande automatisering en digitalisering verder zal doorzetten, stelt – ook volgens het Trendbureau Overijssel – hoge eisen aan de woonomgeving. Hier liggen voor Borne – als sterke woongemeente – kansen.

<u>Voorzieningen</u>

Voor die sterke woongemeente blijft een goed, bijpassend voorzieningenniveau van groot belang. Naast goede maatschappelijke (centrum)voorzieningen is het van groot belang dat Borne haar qua compactheid, compleetheid en bereikbaarheid onderscheidende winkelaanbod behoudt (gezien nabijheid centra steden en Perifere Detailhandelsvestiging locatie Westermaat). De binding aan Borne voor de dagelijkse en niet-dagelijkse goederen is groot en de winkelvoorzieningen worden door inwoners en regiobezoekers goed beoordeeld. Belangrijke factoren voor de beoordeling zijn – naast het winkelaanbod - de nabijheid van het centrum, de bereikbaarheid en parkeermogelijkheden

voor auto én fiets en de veiligheid rond de winkelvoorzieningen (zie koopstromenonderzoek I&O research, 2010) De centrumeconomie van Borne heeft ook de komende decennia kansen wanneer op de genoemde onderscheidende kwaliteiten – compact en compleet winkelaanbod, nabijheid, bereikbaarheid en veiligheid – verder wordt ingezet. Borne kan zich onderscheiden met kleinschaligheid (kleine bedrijven die op maat gemaakte diensten en producten levert). Sterk zal moeten worden ingezet op de binding van de nieuwe inwoners van Borne aan het Bornse centrum. Bij de verdere ruimtelijk-functionele vormgeving van de Bornsche Maten dient de oriëntatie op en verbinding met het centrum van Borne voorop te blijven staan.

Stijgende bevolking

De belangrijkste factor voor de economische ontwikkeling is en blijft de bevolkingsopbouw. In Borne zal door de grote nieuwbouwlocatie De Bornsche Maten de komende 10-15 jaar het aantal inwoners blijven groeien. Borne kent daarbij een relatief hoge 'groene druk'. Een positieve ontwikkeling voor de economie, waarmee Borne zich onderscheidt binnen de regio. Maar ook in Borne zal de samenstelling van de bevolking gaan wijzigen. Door de 'grijze druk' (vergrijzing) zullen tekorten gaan ontstaan op de arbeidsmarkt. De arbeidsmarkt zal krimpen. Dit heeft negatieve effecten voor de economie, maar het zorgt ook voor nieuwe kansen (bijvoorbeeld meer banen in de zorgsector).

Minder behoefte aan bedrijventerreinen

Inmiddels wordt wel duidelijk dat de behoefte aan nieuwe bedrijventerreinen de komende decennia (sterk) zal afnemen. Zie hiervoor het onderzoek van onderzoeksbureau Ecorys 'Bedrijventerreinenanalyse Netwerkstad regio Twente'(2010) dat uitgaat van macro-economische verkenningen, gebaseerd op het Transatlantic Market scenario, een scenario dat ook door het Centraal Planbureau (CPB) en de provincie Overijssel wordt gehanteerd. Uitkomst van dit onderzoek – en waarbinnen de ontwikkeling van de bevolkingsopbouw/beroepsbevolking sterk bepalend is – is dat Borne, ook rekening houdend met de behoefte aan bedrijventerrein vanuit Hengelo, met het bedrijventerrein Buren-De Veldkamp (30 ha netto uitgeefbaar) de komende decennia uitstekend de ruimtevraag vanuit Borne kan accommoderen. Het biedt bovendien de benodigde 'economische bewegingsruimte' om ook het bedrijventerrein Molenkamp (27 ha) op een duurzame/ toekomstbestendige wijze te kunnen herstructureren. De behoefte aan de ontwikkeling van de terreinen Buren-de Kluft en Buren-'t Oldhof is daarmee voor een deel weggenomen. Meer algemeen kan worden vastgesteld dat de economische groei – ook in Borne – zich onder invloed van het nieuwe werken en andere ontwikkelingen, anders zal manifesteren en niet meer 1 op 1 laat vertalen in de behoefte aan nieuw bedrijventerrein.

Behoefte aan streekproducten en ambachten

De verwachting is dat de behoefte aan fysieke economische ruimte binnen woonwijken (gemengde functies) zal toenemen. Ook zou Borne, inspelend op de achtste trend, – bijvoorbeeld in Oud Borne – (meer) ruimte kunnen bieden aan de uitoefening van oude ambachten, de verkoop van streekproducten en kleinschalige , op maat geproduceerde producten en diensten. Juist de kleinschaligheid van Bornse bedrijven biedt hiervoor kansen.

Landbouw

Qua landbouw is de verwachting van de deskundigen tijdens de expertsessie dat het aantal agrarische bedrijven zal afnemen, maar dat een aantal 'grote' boeren zal overblijven, met name veehouderijen. Doordat Borne in een verwevingsgebied ligt, zal er in beperkte mate sprake zijn van intensieve veeteelt.

Tabel 3 Sterkte en zwakteanalyse economische ontwikkelingen in Borne

Sterk	**Zwak**
Landelijke ligging binnen stedelijk weefsel, goede ruimtelijke positie	Beperkte werkgelegenheidsfunctie, weinig industrie
Forse banengroei in de periode 2005-2009	Banengroei op langere termijn is beperkt
Bevolking groeit sterker dan gemiddeld, lage werkloosheid	Jongeren trekken weg
Hoog opleidingsniveau beroepsbevolking en hoog besteedbaar inkomen	Beroepsbevolking neemt af
Divers recreatief en cultureel aanbod	Relatief gering aanbod horeca en logies
Volledig en ruim winkelaanbod ivm referentiegemeenten	In regionaal perspectief beperkt winkelaanbod
Kansen	**Bedreigingen**
Kleinschalige zakelijke dienstverlening	Krimp beroepsbevolking, krapte arbeidsmarkt
Faciliteren startende ondernemers	Afkalven draagvlak voorzieningen door bevolkingskrimp
Groei behoefte aan zorg en welzijn	Schaalvergroting in de detailhandel
Uitbreiden en verbeteren toeristisch-recreatief aanbod	Veroudering toeristisch-recreatief aanbod

Bronvermeldingen

I&O research, Koopstromenonderzoek, 2010
Gemeente Borne/DHV, Economische foto van Borne, 2010
Trendbureau Overijssel, toekomstverkenning economie, 2009
Ecorys, Bedrijventerreinenanalyse Netwerkstad regio Twente, 2010
BRO adviseurs, Distributieplanologisch onderzoek, Boxtel, 2006
DTNP, Toetsingskader commerciële voorzieningen gemeente Borne, Nijmegen 2010

Hoe woont en beweegt men in Borne?

Robert Jan Hakstegen, Joachim Wissink (gemeente Borne) en Martin Verbeek (Groene Poort/Marb consultancy)

Huisvesting en mobiliteit anno 2010

Borne is een gemeente met een dorps karakter, omgeven door waardevol landelijk gebied, met tegelijkertijd stedelijke voorzieningen in de directe nabijheid. Borne telt, inclusief de kerkdorpen Hertme en Zenderen, op 1 januari 2010 21.330 inwoners. De bevolkingsopbouw van Borne wijkt op een aantal punten af van de landelijke ontwikkelingen. Er wonen relatief veel senioren, gezinnen met jonge kinderen tot 10 jaar en jongeren tot 20 jaar. De groep 20 tot 40-jarigen is in Borne minder vertegenwoordigd. Borne kent een hogere gemiddelde huishoudengrootte (2,5 personen) dan landelijk (2,35).

Woningbouw

In afwijking van de overige Twentse gemeenten laat Borne in de periode van 2001 tot 2005 een lichte afname van de woningvoorraad zien. Dit is vooral veroorzaakt door het uitblijven van voldoende nieuwbouw. De afgelopen jaren is er door de ontwikkeling in de Bornsche Maten weer sprake van groei. Het aantal woningen in Borne op 1 januari 2010 was 8.900. Bijna 70% van de woningen in Borne is een koopwoning . De woningvoorraad sluit momenteel onvoldoende aan bij de huisvestingsbehoefte van met name senioren en van mensen met een fysieke beperking. Uit de Woonvisie blijkt dat er in Borne sprake is van een aanzienlijk tekort aan appartementen in de huursector voor met name senioren, in de prijsklasse tot € 615, --. Bij de eengezinshuurwoningen in de lagere prijsklasse is er sprake van een overschot. Het tekort in de koopsector heeft vooral betrekking op twee onder één kap- en vrijstaande woningen in de hogere prijsklassen (bronnen: ABF Research en woonvisie gemeente Borne 2010-2014).

Groot buitengebied

Het grondgebied van de gemeente Borne bestaat voor ruim 70% uit buitengebied. De landbouw, met name de melkveehouderij, is de belangrijkste grondgebruiker in het landelijk gebied van Borne. Een probleem is dat deze bedrijven in omvang moeten groeien als zij in de toekomst willen overleven. De verkavelingssituatie is daarvoor thans een knelpunt. Ook is het onduidelijk wat gedaan moet worden met de vrijkomende agrarische bebouwing. Verder wordt het landelijk gebied van Borne doorsneden door regionale wegen, een spoorweg en de snelweg A35. Dit belemmert het (recreatief) gebruik van het gebied en de verdere ontwikkeling van de recreatieve, landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit. Ook de hoge woningbouwambities en gewenste verbetering van de automobiliteit hebben gevolgen voor de groene ontwikkeling van Borne (met name voor de Groene Poort).

Mobiliteit

Qua mobiliteit is Borne goed omsloten, zowel middels (snel)wegen als een spoorlijn. De bereikbaarheid voor regionaal verkeer kan echter verder verbeterd worden, met name de verbinding tussen de Bornsche Maten en noord-west Borne. Ook de mobiliteit bij spoorwegovergangen behoeft verbetering, er zijn momenteel lange sluitingstijden. Op de snelwegen gebeuren veel ongelukken en er zijn veel files in de ochtend- en avondspits, ook hier is verbetering wenselijk. Landelijk is te zien dat de (auto)mobiliteit en verkeersintensiteit de afgelopen decennia snel gestegen zijn. Hiervoor is een aantal redenen aan te wijzen: het autobezit is gestegen en mede daardoor het autogebruik, het aantal werkenden is gestegen wat een toename van het woon-werkverkeer tot gevolg had en de economie is gegroeid waardoor het vrachtverkeer toenam. De mobiliteitsontwikkelingen zijn afhankelijk van veel factoren, waaronder de demografische ontwikkeling, het aantal inwoners, huishoudens, werkgelegenheid, arbeidsparticipatie, individualisering, het autobezit, de hoogte van

de inkomens, de leeftijd, opleidingsniveau, thuiswerken, toename van vrije tijd, internationalisering en een grotere bereikbaarheid een voorname rol in deze mobiliteitsontwikkelingen. Veel van deze factoren hebben een sterk onderling verband. Zo is het autobezit sterk afhankelijk van de leeftijd. In veel jonge gezinnen nemen beide partners deel aan de arbeidsmarkt, hierdoor is het autobezit in deze groep erg hoog. Tevens is in de periode 2000-2009 het autobezit onder 65 plussers met 46% gestegen. Ook de afgelegde voertuigkilometers spelen een grote rol. De leeftijdgroep van 18 tot 65 jaar rijdt gemiddeld 13.000 km per jaar, mensen tussen de 65 en 70 rijden 10.000 km per jaar, 80-plussers daar in tegen 5.000 kilometers per jaar (bron: CBS). Dit heeft consequenties voor het aantal benodigde parkeerplaatsen en de wegencapaciteit.

Ruimtelijke ontwikkelingen 2010-2030

De deskundigen van de expertmeeting hebben een aantal trends benoemd op het gebied van de ruimtelijke ordening, waarmee Borne rekening dient te houden:

- Op termijn de bevolkingskrimp Netwerkstad: gevolgen voor het aantal benodigde woningen en bedrijventerrein (pas na 2030)
- Vergrijzing en toename 1-persoonshuishoudens: verandering woningbehoeften
- Toegenomen aandacht voor natuurbehoud
- Groei automobiliteit
- Schaalvergroting melkveehouders

<u>Bevolkingskrimp Netwerkstad, vergrijzing en toename eenpersoonshuishoudens</u>

Borne maakt deel uit van de Netwerkstad Twente. Vanuit de taakstelling die daaruit voor Borne voortvloeit, zal de gemeente verder groeien. Hierbij gaat het dan om de opvang van de zich voordoende bovenlokale en regionale vraag in de netwerkstad, zoals in de prestatieafspraken met de provincie is vastgelegd. Dit betreft de ontwikkeling van de woonwijk ‘Bornsche Maten’ en bedrijventerrein Buren. Hoewel in Borne geen bevolkingskrimp wordt verwacht, geldt dit na 2030 wel voor de Netwerkstad. Dit zal gevolgen hebben voor het benodigd aantal woningen en bedrijventerrein. Door de toename van het aantal ouderen en het aantal 1-persoonshuishoudens zullen de woningbehoeften in Borne veranderen.

<u>Toegenomen aandacht voor natuurbehoud</u>

Borne ontwikkelt zijn buitengebied in samenwerking met de buurgemeenten, Netwerkstad en Regio Twente en de provincie Overijssel tot De Groene Poort van Netwerkstad Twente. De Groene Poort wordt gezien als het kruispunt van de stedelijke en landschappelijke as van Twente. Een groene zone die een schakel vormt tussen zuidwest en noordoost Twente. De Groene Poort voorkomt een landschappelijke tweedeling van Twente en een volledige verstedelijking van de Twentse stedenband. Het versterkt de ruimtelijke structuur en de ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit van Netwerkstad Twente en draagt daarmee substantieel bij aan de ambitie om Netwerkstad Twente te ontwikkelen als ‘Europees stedelijk netwerk in het Groen’. Binnen de Groene Poort worden vier thema’s ontwikkeld:

- Landschap en Economie, met als hoofddoel het behoud en de ontwikkeling van het authentieke Twentse landschap gecombineerd met versterking van de Bornse economie.
- Kunst, Cultuur & Voorzieningen met als hoofddoel de mogelijkheden en potenties op gebied van kunst, cultuur, cultuurhistorie en voorzieningen in te zetten voor de versterking van het profiel, de beleving van het gebied voor de bezoekers en voor de inwoners van de Netwerkstad en Twente en als basis voor een gezonde sociale infrastructuur.
- Ontsnipperen & Verbinden met als doel de landgoederenzone van Zuidwest Twente (met o.a. Twickel) via het gebied van De Groene Poort, te verbinden met het Nationaal Landschap Noordoost Twente. Belangrijkste opgave daarbij zijn de belemmering van de nationale en regionale infrastructuur op te heffen en verstedelijkingsdruk in het gebied tegen te gaan.
- Kennisontwikkeling en Innovatie.

Groei automobiliteit en schaalvergroting melkveehouders

De ontwikkeling van de Groene Poort kan op gespannen voet komen te staan met de toenemende automobiliteit. Zo wordt verwacht dat de toekomstige ouderen meer autokilometers zullen rijden dan de huidige ouderen, maar zij zullen dat over het algemeen niet tijdens de spits doen. In het algemeen geldt dat het aantal autokilometers per persoon de afgelopen tientallen jaren sterk is gestegen, de komende jaren wordt nog steeds een stijging verwacht, maar die zal steeds verder afvlakken. Als een extrapolatie gemaakt wordt van de trendmatige ontwikkeling van het aantal autokilometers van bestuurders naar leeftijd en als die cijfers gelegd worden op de bevolkingsprognoses dan blijkt dat in steeds meer regio's het maximum van de automobiliteit binnen afzienbare termijn bereikt te worden. Er kan verder geïnvesteerd worden in een goede infrastructuur voor auto's om overlast te voorkomen, maar men kan er ook voor kiezen om de automobiliteit af te remmen. Dit kan bijvoorbeeld door het fietsgebruik te stimuleren (fietssnelwegen aanleggen) of parkeertarieven in te stellen/te verhogen.

De ontwikkeling van de Groene Poort kan ook op gespannen voet komen te staan met de landbouwontwikkelingen, waarbij er steeds meer sprake is van schaalvergroting. Kleinschalige, niet verkavelde bedrijven hebben namelijk vaak een aantrekkelijker landschap tot gevolg.

Tabel 4 Sterkte en zwakteanalyse ruimtelijke ontwikkelingen in Borne

Sterk	**Zwak**
Kleinschaligheid grondgebonden landbouw (veeteelt) leidt tot aantrekkelijk landschap	Benodigde schaalvergroting grondgebonden landbouw wordt beperkt door ruilverkaveling en vrijkomende agrarische bebouwing verliest functie
Goede ontsluiting door spoorlijn en (snel)wegen met omliggende steden en randstad	Bereikbaarheid regionaal verkeer, wachttijden bij spoorlijn (on) veiligheid en filevorming snelwegen
Woningbouw Bornsche Maten, veel eigen woningbezit	Ontsluiting Bornsche Maten naar centrum kan beter, onvoldoende woningaanbod voor senioren en mensen met een fysieke beperking
Groene Poort	(Snel)wegen en spoorlijn doorkruisen landelijk gebied
Kansen	**Bedreigingen**
Verbetering fietsverbindingen (intergemeentelijke fietssnelwegen)	Natuurbehoud en behoud van recreatieve, landschappelijke waarden beperkt door ruimtelijke ontwikkelingen
Ruim woningaanbod voor (jonge) gezinnen	Woningaanbod eenpersoonshuishoudens en ouderen beperkt
	Toenemend autoverkeer, parkeeroverlast en problemen wegencapaciteit
	Op termijn bevolkingsafname Netwerkstad, gevolgen ontwikkeling bedrijventerrein en woningbouw

Bronvermeldingen

ABF Research, Systeem Woningvoorraad
ABF Research, Primos prognose, 2009
Kennisinstituut voor mobiliteitsbeleid, Mobiliteitsbalans, 2009
Regio Twente, Regionaal verkeersmodel, 2005
Regio Twente, Rapportage verdiepingsslag netwerkanalyse Twente, 2009
CBS, Onderzoek verplaatsingsgedrag
Verkeer en Waterstaat, Mobiliteitsonderzoek Nederland
Gemeente Borne, Woonvisie 2010-2014

Hoe duurzaam is Borne?

Bas Oonk (gemeente Borne)

Duurzaamheid is het streven naar ontwikkelingen die de omgeving zo weinig mogelijk belasten, zonder de kwaliteit van leven nadelig te beïnvloeden (maar zelfs te verbeteren); zuiniger omgaan met ruimte, landschappelijke- en natuurwaarden, met grondstoffen en energie en de milieubelasting minimaliseren. Duurzaamheid is een thema dat het gehele scala aan werkzaamheden binnen de gemeente Borne kan beslaan en heeft dan ook betrekking op allerlei beleidsthema's. Het is niet zozeer een product, maar een manier van denken en een kwalitatieve verbetering van bestaande producten en diensten.

Duurzaamheid anno 2010

Duurzaamheid bevat vele gezichten en aspecten. In de directe leefomgeving zijn er steeds meer voorbeelden van veranderingen, die leiden tot een toenemend bewustzijn van de problematiek rondom duurzaamheid (voorbeelden zijn de eindigheid van beschikbaarheid van fossiele brandstoffen en klimaatveranderingen). Deze veranderingen hebben als gevolg dat het duurzaam omgaan met (grond)stoffen, energievormen, wonen, werken en mobiliteit steeds nadrukkelijker op allerlei politiek-bestuurlijke agenda's staan (zowel op wereld, Europees, nationaal, provinciaal-, regionaal en lokaal niveau).

Binnen de gemeente Borne begint duurzaamheid langzaam aan vorm te krijgen als een integraal onderdeel van de beleidsontwikkeling. Te denken valt aan de ambitie om duurzaam in te kopen, duurzamer te bouwen, het steeds verdergaande scheiden en hergebruiken van afvalstoffen en het stimuleren van energiebesparing. Tot op heden is duurzaamheid echter vooral gekoppeld aan het traditionele energiebeleid. Hierbij wordt vooral aandacht geschonken aan ambitie van het kabinet op klimaatgebied (30% reductie van de uitstoot van broeikasgassen in 2020, een energiebesparing van 2% per jaar en een verhoging van het aandeel duurzame energie tot 20% in 2020) (VROM, Nieuwe energie voor het klimaat, 2007). Een ambitieuze doelstelling die om forse inspanningen vraagt en samenwerking tussen verschillende partijen (gemeenten, organisaties en bedrijven).

Omdat duurzaamheid pas recent een item is binnen de gemeente Borne, wordt hierop nauwelijks gemonitord. Als gevolg daarvan zijn er weinig gegevens voorhanden. Met behulp van de experts (o.a. Twence en Regge en Dinkel) gaat hieraan de komende maanden gewerkt worden.

Duurzaamheidstrends 2010-2030

De experts benoemden tijdens de expertsessie de volgende trends op het gebied van duurzaamheid:

1. Klimaatverandering en toegenomen aandacht voor waterhuishouding
2. Uitputting fossiele brandstoffen, ontwikkeling van alternatieven
3. Technische innovaties bij bouw energiezuinige woningen, isolatiemaatregelen
4. Ontwikkeling elektrische mobiliteit
5. Toename duurzame productie
6. Afname biodiversiteit

<u>Klimaatverandering</u>

Het KNMI voorspelt dat het Nederlandse klimaat warmer zal worden en er zullen zich meer extreme weersomstandigheden (zoals extreme droogte of waterval) voordoen (Bron: KNMI, Klimaatverandering in Nederland, 2009). Borne kan het klimaat niet beïnvloeden, maar kan hier wel op inspelen onder andere door te investeren in een duurzame waterhuishouding (waterberging en voorkomen van wateroverlast).

Uitputting fossiele brandstoffen, ontwikkeling van alternatieven
De vraag naar grondstoffen (bijvoorbeeld voedsel, bouwstoffen, maar ook energie) zal door een stijging van de wereldbevolking en door een toename van de welvaart explosief toenemen. Fossiele brandstoffen zullen langzaam uitgeput raken. Al deze veranderingen zullen als katalysatoren werken voor een transitie naar alternatieve energiebronnen. Ook zullen grondstoffen meer en meer hergebruikt (moeten) worden. Decentrale biomassa installaties (welke bijvoorbeeld mest en/of organisch en anorganisch afval gebruiken) zullen gebruikt worden als brandstof voor bijvoorbeeld auto's en huishoudens. Stoffen die nu nog problemen opleveren (afval en mest), zijn dan geen probleem meer, maar leveren geld en energie op. De gemeente kan deze ontwikkeling niet beïnvloeden, maar wel hierop inspelen, bijvoorbeeld door het terugdringen van het gebruik van fossiele brandstoffen en het gebruik van duurzame (en decentrale) energie vergroten (bijv. microcentrales, zonne-, wind-, biomassa- en geothermische energie). Concreet kan er onderzoek gedaan worden naar de toepassing van decentrale microcentrales (warmtenet), biomassa, zonne-energie, wind-energie en bijdragen aan beperking/verandering van mobiliteit.

Technische innovaties bij bouw energiezuinige woningen en isolatiemaatregelen
Innovatie zal een belangrijke sleutel zijn voor het verduurzamen van de samenleving. Hierbij moet gedacht worden aan technische innovaties, zoals het bouwen van steeds energiezuinige woningen en apparaten. De gemeente kan deze ontwikkeling beïnvloeden door onder andere door innovatie te stimuleren en overlegpartners bij elkaar te brengen. Ook kan men zuiniger omgaan met energie (bijvoorbeeld -openbare- verlichting, realiseren van energie neutrale of energie leverende woningen, hergebruik van warmte). Daarnaast kan de gemeente gebouwen ontwikkelen die een blijvende gebruikswaarde hebben, doordat ze qua functionaliteit zijn aan te passen en voorzien in meervoudig ruimtegebruik. Concreet kan de gemeente zich inzetten voor verduurzaming van de bestaande bouw. Dit is een algemeen erkend onderwerp waar veel energiewinst/ CO_2-reductie te behalen is. Het blijkt tot nu toe echter lastig om succesvol grootschalige toepassingen te bereiken. Ook kan de nieuwe woonwijk De Bornsche Maten duurzaam worden opgezet (in samenwerking met bewoners, ontwikkelaars etc.).

Ontwikkeling elektrische mobiliteit
Er komen steeds meer elektrische voertuigen op de markt. Deze ontwikkeling kan gestimuleerd worden door elektrische voertuigen aan te schaffen en het opladen van elektrische voertuigen mogelijk te maken.

Toename duurzame productie
Er worden steeds meer producten duurzaam geproduceerd. Bij het gemeentelijke inkoopbeleid kan duurzaamheid een belangrijk onderdeel van de afweging worden. Ook kunnen duurzame bedrijven (detailhandel en productie) met een groene loper in Borne onthaald worden.

Afname biodiversiteit
Internationaal neemt de biodiversiteit af. De gemeenschap kan de biodiversiteit bevorderen door verder te investeren in de ontwikkeling van de Groene Poort, het bevorderen van biologische landbouw en in haar eigen groenvoorzieningen en groenonderhoud rekening te houden met biodiversiteit. Ook burgers en bedrijven kunnen via hun groenvoorzieningen de biodiversiteit bevorderen.

Tabel 5 Sterkte en zwakteanalyse duurzaamheidsontwikkelingen in Borne

Sterk	**Zwak**
Ambities om duurzaam in te kopen, duurzaam te bouwen, stimuleren energieverbruik, scheiden en hergebruiken van afval	Weinig gegevens over duurzaamheid voorhanden
Kansen	**Bedreigingen**
Het politieke klimaat staat positief tegenover duurzaamheid en er is een goede samenwerking met allerlei (maatschappelijke) organisaties en bedrijven in de regio Twente	De financiële positie van de gemeente en de economische crisis kunnen ertoe leiden dat er weinig budget beschikbaar is voor duurzaamheid
De economische situatie (duurzaamheid kan besparing opleveren op termijn)	Duurzaamheid vergt vaak een hogere startinvestering, het rendement is wel beter
Bij nieuwbouw ('Bornsche Maten') is het duurzaamheidseffect vaak groter dan bij verbetering van bestaande bouw	

Bronvermeldingen

CBS, Monitor Duurzaam Nederland, 2009
KNMI, Klimaatverandering in Nederland, 2009
VROM, Nieuwe energie voor het klimaat, 2007

Hoe ziet de Bornse overheid eruit?[12]

Maaike Moulijn en Sybren Bouwsma (SVWO/Arcon)

Bornse overheid anno 2010

Lange tijd was Borne een CDA-gemeente. Dat beeld is sinds de jaren'90 langzaam veranderd. Er zijn sindsdien meer politiek-electorale schommelingen. Dit kan gevolgen hebben voor de stabiliteit van het beleid. De lokale partij GB'90 is op dit moment de grootste partij in de gemeenteraad. Voor de verkiezingen van 2010 was er een smal college bestaand uit GB'90 en PvdA, sinds de laatste verkiezingen is er een breed college bestaand uit GB'90, CDA en PvdA. Dit beperkt de werking van het dualisme.

Tabel 6 Verkiezingsuitslagen gemeenteraad Borne 1998-2010

Partij	1998	2002	2006	2010
CDA	31,8	30,2	25,9	27,6
GB'90	22,3	25,2	28,6	33,6
PvdA	17,9	21,2	29,5	17,6
VVD	11,4	9,0	7,4	10,6
LibBorne	6,8	9,0	3	0
D66	4,5	5,4	5,6	10,6
Overig	5,3	0,0	0	0

Het opstellen van de vorige visie in 2001 werd voorafgegaan door de discussie met betrekking tot de gemeentelijke herindeling in Twente. Uitkomst van die discussie was dat Borne als zelfstandige gemeente verder moest aangezien het wetsvoorstel om te komen tot Twentestad (Enschede, Hengelo en Borne) in de parlementaire behandeling werd afgewezen.

De gemeente Borne besteedt veel aandacht aan interactief besturen en het betrekken van burgers bij de beleidsvorming. Dit gebeurt onder andere door middel van Bijpraatbijeenkomsten en informatie- en debatavonden.

Bestuurlijke trends 2010-2030

De experts hebben een aantal landelijke bestuurlijke trends genoemd. Deze staan hieronder vermeld. Daarna wordt beschreven welke impact de trends in Borne kunnen hebben en in hoeverre de trends beïnvloed kunnen worden.

- Opkomend populisme en dualisme
- Bestuurlijke herindeling (schaalvergroting)
- Wijk- en buurtgericht werken (schaalverkleining)
- Bezuinigingen, roep om efficiëntie, bedrijfsmatig werken
- Eigen verantwoordelijkheid burgers
- Vraaggericht werken
- Burger- en overheidsparticipatie

[12] In het deelrapport cijfers en trends Borne 2010-2030 over de sociaal-maatschappelijke en bestuurlijke ontwikkelingen vindt u de cijfermatige onderbouwing van de gegevens in deze rapportage.

Opkomend populisme en dualisme

Er komen steeds minder traditionele stemmers, die altijd op dezelfde partij stemmen. In de plaats hiervan komen er steeds meer 'zwevende' stemmers, die bij elke verkiezing bekijken of ze gaan stemmen en zo ja, op welke partij. Politieke partijen gaan zich steeds meer richten op deze groeiende groep zwevende stemmers. Dit kan zich uiten doordat partijen zich meer profileren, zo neemt het aantal ingediende moties steeds meer toe. Ook kan het tot gevolg hebben dat er grote politieke wisselingen plaatsvinden en de kans bestaat dat het beleid daardoor om de vier jaar wisselt en minder stabiel wordt. Ook in Borne is deze trend waarneembaar. Deze trend is niet te beïnvloeden, maar kan wel grote gevolgen hebben voor het lokaal bestuur.

Daarnaast is het dualisme een aantal jaren geleden ingevoerd op lokaal niveau om kaderstellende en controlerende rol van de gemeenteraad te versterken. Door brede coalitievorming wordt het dualisme beperkt in zijn werking. Dit roept de vraag op of het wenselijk is om controle op het college op een andere manier vorm te geven.

Bestuurlijke herindeling

De discussies over bestuurlijke herindeling blijven bestaan. Schaalvergroting zou tot efficiëntievoordelen kunnen leiden. Vragen over de bestuurlijke herindeling van gemeenten (gemeenten bijvoorbeeld samenvoegen tot netwerkstad/dubbelstad) en provincies (provincies samenvoegen tot regio's) zijn actueel. Borne kan waarschijnlijk als kleine gemeente weinig invloed uitoefenen op deze trend, maar bij het bespreken van de toekomst kan wel overwogen worden of schaalvergroting of meer bestuurlijke samenwerking voor Borne wenselijk is.

Wijk-, kern- en buurtgericht werken

Een trend die tegengesteld lijkt te zijn aan de bestuurlijke herindeling is die van wijk-, kern- en buurtgerichtwerken. Hier wordt juist de kleinschaligheid van het werken als kracht gebruikt. De gemeente die weer dichterbij de burger komt te staan. Voor een kleine gemeente als Borne is deze ontwikkeling gunstig. Zij kan zich door deze trend juist profileren met haar kleinschaligheid.

Bezuinigingen, efficiëntie, bedrijfsmatig werken

De overheid gaat de komende jaren enorm bezuinigen. Hierdoor is de roep om efficiëntie en bedrijfsmatigheid groter geworden. Gemeenten zouden niet langer zich moeten opstellen als boekhouder, maar meer moeten afrekenen op prestaties. Prestatieafspraken en een zakelijke opstelling zijn termen die hierbij passen. Aangezien Borne voor een groot deel van de inkomsten afhankelijk is van het Rijk, zal ook zij rekening moeten houden met bezuinigingen. De gemeente kan zelf bepalen of zij wil meegaan in de trend van bedrijfsmatig werken of bijvoorbeeld wil vasthouden aan het samenwerken en werken op basis van vertrouwen met de betrokken organisaties.

Eigen verantwoordelijkheid burgers

Er wordt een steeds groter beroep gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van burgers. Burgers zouden steeds meer zelf moeten organiseren, bijvoorbeeld het groenonderhoud in hun buurt of de zorg voor naasten en buren. Borne heeft een hoog opgeleide bevolking met veel vrijwillige inzet. Ook kennen veel inwoners van Borne elkaar. Dit alles zijn gunstige kenmerken wanneer er een groter beroep moet worden gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van burgers.

Vraaggericht werken

De overheid zou steeds meer vraag- in plaats van aanbodgericht moeten werken. In de Kanteling van de WMO staat daarom het vraaggesprek met zorgvragende burgers zo centraal. De overheid moet de vraag achter de vraag van burgers kunnen achterhalen en beter tegemoet komen aan de behoeften van haar burgers. Deze trend vraagt niet alleen om goede gesprekken met burgers, maar ook met maatschappelijke organisaties zodat die dienstverlening-op-maat kunnen bieden. Aangezien de

gemeente Borne in het verleden heeft geïnvesteerd in een goede relatie met haar maatschappelijke organisaties, biedt dit kansen om in te spelen op deze trend.

Burger- en overheidsparticipatie

Het wordt steeds belangrijker dat burgers betrokken worden bij de overheid en andersom dat de overheid participeert in de projecten van burgers. In Borne wordt er al volop interactief gewerkt, dat wil zeggen dat burgers betrokken worden bij het gemeentelijk beleid. Doordat Borne een kleine gemeente is met veel contacten met burgers en maatschappelijke organisaties biedt dit kansen om verder in te spelen op deze trend.

Tabel 7 Sterkte en zwakteanalyse bestuurlijke ontwikkelingen in Borne

Sterk	**Zwak**
Zelfstandige, kleine gemeente, waarbij veel burgers worden betrokken	Meer politiek-electorale schommelingen
Breed politiek draagvlak voor college	Beperkte werking dualisme door breed college
Kansen	**Bedreigingen**
Betrokken burgers, gemeente dichtbij burgers, iedereen kent elkaar	Bestuurlijke herindeling
Samenwerking Twentse gemeenten om efficiency te bereiken	Efficiencyproblemen door kleinschaligheid

Conclusies en aanbevelingen

Maaike Moulijn en Frans van Ginkel (SVWO/Arcon)

De gemeente Borne staat er goed voor. Volgens een expert tijdens de expertsessie heeft Borne “een lijst kenmerken om jaloers op te worden”. In dit hoofdstuk worden deze kenmerken en de kansen die dit biedt samengevat. Daarnaast worden de zwakke kanten en bedreigingen benoemd. Tot slot zullen er suggesties worden gedaan voor het opstellen van toekomstscenario’s voor Borne.

Sterke kanten en kansen

Borne heeft vele sterke kanten die ook in de toekomst benut kunnen worden. Het heeft bijvoorbeeld een hoog opgeleide beroepsbevolking met een hoog besteedbaar inkomen. Het heeft een divers recreatief en cultureel aanbod met een – door vrijwilligers gerund – bloeiend verenigingsleven. Borne heeft een aantrekkelijke woonomgeving, met name voor jonge gezinnen. Hierdoor is er minder ontgroening dan in omliggende dorpen en steden.

Borne heeft een goede ruimtelijke positie met haar landelijke ligging tussen grote steden en een goede ontsluiting door spoorlijn en (snel)wegen. Er is een lage werkloosheid en in de periode 2005-2009 was er een forse banengroei. Er is een volledig en ruim winkelaanbod in vergelijking met referentiegemeenten. Borne heeft kansen op het gebied van kleinschalige zakelijke dienstverlening, de groeiende behoefte aan zorg en welzijn en het uitbreiden en verbeteren van toeristisch-recreatief aanbod.

Het buitengebied bestaat grotendeels uit kleinschalige grondgebonden landbouw (veeteelt). Daarnaast heeft de gemeente de Groene Poort ontwikkeld. Dit leidt tot een aantrekkelijk landschap. Er is woningbouw in de Bornsche Maten en een groot deel is eigen woningbezit. Borne biedt een ruim woningaanbod voor (jonge) gezinnen. Er zijn kansen op het gebied van verbetering van fietsverbindingen (zogenaamde intergemeentelijke fietssnelwegen) om (groene) mobiliteit te verbeteren.

De gemeente heeft ambities om duurzaam in te kopen, duurzaam te bouwen, wil het energieverbruik verlagen en afval scheiden en hergebruiken. Het politieke klimaat hiervoor is positief en er is een goede samenwerking met allerlei (maatschappelijke) organisaties en bedrijven in de regio Twente. Duurzaamheid biedt op den duur kansen in Borne omdat dit kan leiden tot besparingen. Er zijn grote effecten van duurzaam bouwen te verwachten bij nieuwbouw op het energieverbruik.

Borne is een kleine, zelfstandige gemeente, waarbij veel burgers en (maatschappelijke) organisaties worden betrokken bij de besluitvorming. Borne kent betrokken burgers, veel mensen kennen elkaar en de gemeente staat dichtbij haar burgers. Er is een goede samenwerking met de omliggende Twentse gemeenten.

Zwakke kanten en bedreigingen

Er is een relatief lage arbeidsparticipatie van vrouwen en er is sprake van een afnemende beroepsbevolking. Er wordt weinig vrijwilligerswerk door ouderen gedaan, terwijl zij straks de grootste groep inwoners zullen zijn. Er zijn veel scholen in verhouding tot het aantal leerlingen. Dit kan leiden tot financiële problemen en problemen in verband met de opheffingsnorm. Borne heeft een bevolking met een hoge mobiliteit. Wanneer zij ontevreden zijn over het leefklimaat of voorzieningen dan zullen zij snel geneigd zijn om te verhuizen of voorzieningen in omliggende steden gaan gebruiken.

Borne heeft een beperkte werkgelegenheidsfunctie, er zijn veel forensen. Er is weinig industrie. De banengroei is op langere termijn waarschijnlijk beperkt. Vooral jongeren (20-35 jaar) trekken weg. De beroepsbevolking zal de komende jaren afnemen. Er is een relatief gering aanbod horeca en logies, het toeristisch-recreatief aanbod dreigt verouderd te worden en in regionaal perspectief is er sprake van een beperkt winkelaanbod.

De grondgebonden landbouw behoeft schaalvergroting, dit wordt beperkt door ruilverkavelingmogelijkheden en het is de vraag wat moet gebeuren met de vrijkomende agrarische bebouwing. De bereikbaarheid van Borne door regionaal verkeer is beperkt, er zijn vaak lange wachttijden bij de spoorwegovergangen en op de snelwegen is er veel filevorming en gebeuren vaak ongelukken. De ontsluiting van de Bornsche Maten naar het centrum kan verbeterd worden. Er is onvoldoende woningaanbod voor senioren, mensen met een fysieke beperking en eenpersoonshuishoudens. De ontwikkeling van de Groene Poort wordt beperkt doordat de spoorlijn en (snel)wegen het landelijk gebied doorkruisen. Er is sprake van toenemend autoverkeer, parkeeroverlast en problemen met de capaciteit van de wegen (filevorming). De bevolkingskrimp op de langere termijn in de Netwerkstad kan gevolgen hebben voor de ontwikkeling en exploitatie van de nieuwbouw en bedrijventerrein Buren.

Duurzaamheid is een onontgonnen beleidsterrein in Borne. Daardoor zijn er weinig gegevens voorhanden. Daaraan gaat gewerkt worden met verschillende partners. De financiële positie van de gemeente en de economische situatie kunnen ertoe leiden dat in de toekomst weinig budget beschikbaar is voor duurzaamheid. Duurzaamheid vergt echter vaak een hoge startinvestering (hoewel het rendement op langere termijn vaak groot is).

Bestuurlijk gezien zijn er steeds meer politiek-electorale schommelingen te verwachten. Dit kan gevolgen hebben voor de stabiliteit van het beleid. Bedreigingen zijn bestuurlijke herindeling en efficiencyproblemen door de kleinschaligheid van Borne.

<u>Suggesties voor toekomstscenario's</u>
Hieronder wordt een aantal thema's benoemd, die leidend kunnen zijn bij de invulling van verschillende toekomstscenario's.

1. *Bevolkingsopbouw*

Er is in Borne sprake van vergrijzing. De gemeente zou hierop kunnen inspelen door zich volop op ouderen te richten, bijvoorbeeld wat betreft de woningbouw en voorzieningen voor ouderen. Kansrijk daarbij is particuliere zorg en welzijn, in het bijzonder voor welgestelde ouderen. Borne is echter ook buitengewoon aantrekkelijk voor (jonge) gezinnen. Er kan ook gekozen worden om zich in het bijzonder op deze groep te richten wat betreft de woningbouw en voorzieningen. Als Borne in staat blijkt te zijn om meer jonge gezinnen te trekken, dan biedt dit kansen voor de huidige diversiteit aan basisscholen.

2. *Woonomgeving en werkgelegenheid*

Er is een trend van stijgende arbeidsparticipatie van vrouwen. Door de vergrijzing is dit ook wenselijk omdat de beroepsbevolking daalt. Dit kan echter wel problemen met zich meebrengen voor wat betreft de combinatie zorg voor gezin en arbeid en voor het aantal actieve vrijwilligers (en het bijbehorende verenigingsleven). De gemeente kan hierop inspelen door het nieuwe werken (thuiswerken, mobiel werken, functiemenging) te stimuleren. Ook kan zij bijvoorbeeld flexibele kinderopvang faciliteren.

3. *Kleinschaligheid en duurzaamheid*

Borne kan ervoor kiezen om haar kleinschaligheid beter te benutten. Hierin past de uitbreiding en verbetering van het toeristisch-recreatief aanbod, bijvoorbeeld in de vorm van 'bed en breakfasts' en/of minicampings. In dit kader kan ook ingespeeld worden op de trends van opleving oude ambachten, de verkoop van streekproducten en kleinschalige, op maat gemaakte producten en diensten. In dit kader past ook het koesteren van de kleinschaligheid van de grondgebonden landbouw voor de aantrekkelijkheid van het landschap. In dat geval moet ingezet worden op functieverbreding (bijvoorbeeld zorg of recreatie op de boerderij) voor de levensvatbaarheid van de boerenbedrijven. Ook de afzet van streekproducten en biologische waren zouden passen bij deze kleinschaligheid.

Qua duurzaamheid staat Borne nu op een kruispunt: er zijn ambities voor een duurzaam Borne, maar dit is nog niet doorgezet in beleid en budget. Het is de vraag of Borne zich als duurzaam wil profileren of niet. Daarbij kan rekening gehouden worden met trends als klimaatverandering, uitputting van fossiele brandstoffen, ontwikkeling van alternatieve energiebronnen, technische innovaties zoals de ontwikkeling van elektrische mobiliteit en bouw van energiezuinige woningen, toename van de duurzame productie en afname van de biodiversiteit.

4. *Schaalvergroting en mobiliteit*

In de scenario's behoeft de grondgebonden landbouw aandacht. De huidige kleinschaligheid maakt het landschap aantrekkelijk, maar het is de vraag of deze kleinschaligheid de sector levensvatbaar maakt voor de toekomst. Er kan bijvoorbeeld gekozen worden voor schaalvergroting door ruilverkaveling te stimuleren en in te zetten op nieuwe initiatieven binnen de vrijkomende agrarische bebouwing.

Op het gebied van mobiliteit zullen keuzes gemaakt moeten worden. Om in te kunnen spelen op de trend van de groeiende automobiliteit, zal meer aandacht moeten komen voor vergroting van de wegencapaciteit, het wegnemen van knelpunten en een vergroting van het aantal parkeerplaatsen. Men kan er echter ook voor kiezen om te investeren in andere vormen van mobiliteit en deze te stimuleren. Dit kan bijvoorbeeld door de aanleg van intergemeentelijke fietssnelwegen, betaald parkeren introduceren of parkeertarieven te verhogen.

Colofon

Deze trendstudie is geschreven in opdracht van de regiegroep Mijn Borne 2030. De regiegroep bestaat uit 20 organisaties die samen opdracht geven voor MijnBorne2030. Ze vertegenwoordigen een breed deel van de samenleving. Ze zorgen ervoor dat de bouwstenen, zoals de trendstudie, het identiteitsonderzoek en de ambities worden vastgesteld. Hiermee worden scenario's ontwikkeld. De input die wordt geleverd vanuit het veld (onderzoekers, individuele Bornenaren, achterbannen) is leidend. Uiteindelijk kiezen de Bornenaren uit de scenario's welk scenario wordt uitgewerkt tot de nieuwe visie 'MijnBorne2030'. Deze visie wordt dan door de regiegroep ter vaststelling aangeboden aan de verschillende organisaties. Voor de gemeente is dat de gemeenteraad. Een lijst met deelnemers aan de regiegroep is te vinden op www.mijnborne2030.nl.

Projectteam:
Gert Jan Hilgersom, Margot Visser en Roeland Ambting (gemeente Borne)

Externe begeleiding en redactie:
Maaike Moulijn, Sybren Bouwsma en Frans van Ginkel (SVWO/Arcon)

Deelnemers expertsessies:
1) Economische ontwikkeling
Jos Hoenderboom (gemeente Borne)
Paul Bijleveld, lector (Saxion Hogeschool)
Johan Bouwman, ruimtelijk economisch adviseur (Hoofdbedrijfschap Detailhandel)
Gerard Veldhof, dorpsmanager (Bundeling Bornse Ondernemers)

2) Ruimtelijke ontwikkeling
Robert Jan Hakstegen (gemeente Borne)
Jos Hoenderboom (gemeente Borne)
Joachim Wissink (gemeente Borne)
Benny Scholte Lubberink, senior adviseur RO (gemeente Enschede)
Hennie Schuurman, projectleider omgevingsvisie (Provincie Overijssel)

3) Sociaal-maatschappelijke en bestuurlijke ontwikkelingen
Gertjan Rozendom, griffier/plaatsvervangend gemeentesecretaris (gemeente Borne)
Hans Kraaijenhof, productencoördinator (gemeente Borne)
Eric Eekhout, directeur specifieke diensten (Carint)
Ringo Osewaarde, universitair hoofddocent sociologie (Universiteit Twente)
Alice ten Dam, adjunct-directeur (SVWO/Arcon)

4) Duurzaamheid
Bas Oonk (gemeente Borne)
Jos Jogems, beleidsmedewerker (Waterschap Regge en Dinkel)
Tom Voskamp, beleidsmedewerker (Waterschap Regge en Dinkel)
Raymond Frank, beleidsmedewerker (gemeente Hengelo)
Frans Coenen, faculteitsvoorzitter (Universiteit Twente)
Leendert Tamboer, hoofd duurzame energie (Twence)

Borne, 16 november 2010